Важливим міжнародно-правовим інструментом протидії кіберзлочинності є Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність, відома як Будапештська конвенція 2001 року, яку Україна ратифікувала у 2005 році [5].

Цей документ визначив основні категорії кіберзлочинів: правопорушення проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем; правопорушення, пов'язані з комп'ютерами; правопорушення, пов'язані зі змістом; правопорушення, пов'язані з порушенням авторських та суміжних прав. Саме на основі положень Конвенції було здійснено подальше впровадження й уточнення складів кримінальних правопорушень у чинному ККУ [3,5].

Окремої уваги потребують правові аспекти використання криптоактивів у кіберзлочинній діяльності. Цифрові активи можуть використовуватися для отримання неправомірних доходів, переміщення коштів між різними юрисдикціями та приховування фінансових потоків. Водночас саме по собі використання криптоактивів не є ознакою кримінального правопорушення. Визначальне значення мають походження активів, спосіб проведення операцій, мета відповідних дій та їхній зв'язок із конкретним протиправним діянням. Для ефективного розслідування таких випадків необхідні спеціальні знання з блокчейн-аналітики, фінансового моніторингу та міжнародного обміну інформацією.

Отже, кримінальна відповідальність за кіберзлочинність в Україні є важливим правовим механізмом захисту інформаційних систем, комп'ютерних даних та інформаційної безпеки держави. Щоб підвищити протидію таким кримінальним правопорушенням і зміцнити кібербезпеку в Україні, необхідно покращити адаптацію до технологічних змін, розширити співпрацю з міжнародними партнерами та збільшити рівень цифрової грамотності населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text (дата звернення 11.10.2026)
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України»: Указ Президента України від 26.08.2021 № 447/2021. *Офіційний вісник Президента України*. 2021. № 21. Ст. 855. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text (дата звернення 11.10.2026)
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws (дата звернення 11.10.2026)
4. СБУ відкрила справу за фактом кібератаки на «Київстар»: одна з версій – причетність РФ. *Інститут масової інформації*. 2023. 12 грудня. URL: https://imi.org.ua/news/sbu-vidkryla-spravu-za-faktom-kiberataky-na-kyyivstar (дата звернення 11.10.2026)
5. Конвенція про кіберзлочинність: Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 23.11.2001 № ETS N 185. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws (дата звернення 11.10.2026)

Трубій Є.С., здобувач
Науковий керівник: Корнієнко О.О.,
к.ю.н., доцент кафедри права, публічного управління та адміністрування
Державний університет «Житомирська політехніка»

ПРАВОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У СФЕРІ ГРОМАДЯНСТВА: ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК, МНОЖИННЕ ГРОМАДЯНСТВО ТА СУЧАСНІ БЕЗПЕКОВІ ВИКЛИКИ

Громадянство є важливою складовою правового становища людини, оскільки визначає її правовий зв'язок із державою, взаємні права й обов'язки та право на державний захист. Тому політика у сфері громадянства має забезпечувати дотримання прав людини й національних інтересів України.

В умовах повномасштабної війни та міграції питання громадянства набуло особливої актуальності, адже багато українців перебувають за кордоном і набувають або планують набути громадянство інших держав. Це потребує дослідження принципу єдиного громадянства, закріпленого у статті 4 Конституції України [1, ст.4].

Важливі зміни до законодавства вніс Закон України № 4502-IX від 18 червня 2025 року, спрямований на забезпечення права на набуття та збереження громадянства України [3]. Це зумовлює необхідність аналізу нового правового регулювання та його впливу на національну безпеку.

Метою дослідження є аналіз історичного розвитку політики України у сфері громадянства, законодавчого регулювання множинного громадянства, його переваг і ризиків для національної безпеки та інтересів держави.

Формування української політики у сфері громадянства безпосередньо пов'язане зі здобуттям незалежності. Після проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року виникла потреба визначити, хто належить до громадян України, на яких підставах набувається громадянство та за яких умов воно може припинятися. Важливим кроком стало ухвалення Закону України «Про громадянство України» 8 жовтня 1991 року [4, ст.2, ст.12, ст.19]. Він заклав основу національної системи регулювання громадянства та юридично закріпив зв'язок особи з незалежною українською державою.

Наступним етапом стало прийняття Конституції України 28 червня 1996 року. Стаття 4 Конституції встановлює принцип єдиного громадянства в Україні [1, ст.4]. Цей принцип слід розуміти з урахуванням конституційного змісту та чинного законодавства: він, зокрема, заперечує існування окремого громадянства адміністративно-територіальних одиниць України. Стаття 25 Конституції закріплює, що громадянин України не може бути позбавлений громадянства та права змінити громадянство [1, ст.25]. Ці гарантії мають захищати людину від свавільного втручання держави у її правовий статус.

Основним спеціальним актом у цій сфері є Закон України «Про громадянство України» від 18 січня 2001 року № 2235-III. Він визначає принципи громадянства [2, ст.2], підстави та порядок його набуття і припинення [2, ст.6, ст.17], а також повноваження державних органів [2, ст.22-25]. Закон передбачає, зокрема, набуття громадянства за народженням [2, ст. 7], територіальним походженням [2, ст.8], унаслідок прийняття до громадянства [2, ст.9], поновлення та з інших установлених законом підстав [2, ст. 10]. Важливим завданням правової політики є забезпечення передбачуваності цих процедур і недопущення безпідставної відмови особі в реалізації її прав.

Упродовж тривалого часу законодавство України виходило з обережного ставлення до множинного громадянства. Водночас у реальному житті виникали ситуації, коли особа мала громадянство України та іншої держави. Це могло бути пов'язано з народженням у сім'ї, члени якої мають різне громадянство, усиновленням, шлюбом або автоматичною дією законодавства іншої країни. Тому важливо розрізняти правовий принцип єдиного громадянства та фактичні випадки множинного громадянства, які можуть виникати з різних причин.

Подвійним громадянством зазвичай називають одночасну належність людини до громадянства двох держав, а множинним - до громадянства двох або більше держав. Наявність кількох громадянств може полегшувати пересування, навчання, працевлаштування, ведення підприємницької діяльності та підтримання родинних зв'язків. Для України це питання також пов'язане з підтриманням відносин із закордонними українцями та збереженням їхнього правового зв'язку з Батьківщиною. Однак множинне громадянство не означає, що всі правові питання автоматично вирішуються без труднощів: обов'язки та права особи залежать також від законодавства інших держав і міжнародних договорів.

Новий етап правового регулювання започаткував Закон України від 18 червня 2025 року № 4502-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення реалізації права на набуття та збереження громадянства України» [3]. Він набрав чинності 16 січня 2026 року. Закон увів у законодавство визначення множинного громадянства як одночасної належності особи до громадянства двох або більше держав і доповнив Закон «Про громадянство України» статтею 5-1, яка визначає випадки визнання множинного громадянства.

Законодавство передбачає, зокрема, визнання випадків, коли дитина одночасно набуває громадянство України та іншої держави за народженням [3. ст 5-1, п.1]; коли дитина - громадянин України набуває громадянство усиновлювачів-іноземців унаслідок усиновлення [3. ст 5-1, п.2]; коли громадянин України автоматично набуває іншого громадянства внаслідок одруження з іноземцем [3. ст 5-1, п.3]; а також інші визначені законом ситуації. Окремі положення стосуються набуття громадянства України громадянами держав, громадяни яких можуть скористатися спрощеним порядком. Отже, зміни не слід трактувати як безумовний дозвіл на будь-яке множинне громадянство: правові наслідки залежать від конкретної підстави та встановлених законом умов.

Законодавчі зміни можуть сприяти збереженню зв'язку України з громадянами, які живуть за кордоном, і враховують сучасні міграційні реалії. Вони також можуть допомагати залучати до України фахівців, науковців, спортсменів, інвесторів та інших осіб, діяльність яких має значення для держави. Водночас важливо забезпечити зрозуміле інформування громадян про правові наслідки наявності іншого громадянства, а також належну роботу державних органів під час розгляду заяв і документів.

Одним із ключових викликів є узгодження обов'язків перед різними державами. У певних ситуаціях можуть виникати питання щодо військового обов'язку, оподаткування, консульського захисту, виконання судових рішень або доступу до державної служби. Наприклад, держава може розглядати людину, яка має її громадянство, виключно як власного громадянина на своїй території. Через це консульська допомога іншої держави може бути обмеженою. Такі питання потребують аналізу законодавства відповідних держав і, за потреби, міжнародних договорів.

Особливої уваги потребує безпековий вимір громадянства в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України. На тимчасово окупованих територіях Росія застосовувала практику нав'язування свого громадянства мешканцям. Тому наявність російського паспорта сама по собі не повинна автоматично означати, що людина добровільно та свідомо відмовилася від зв'язку з Україною. Під час правової оцінки необхідно враховувати обставини отримання документа, зокрема можливий примус, тиск, незаконну депортацію або потребу в документах для доступу до базових послуг. Закон № 4502-IX містить положення, які розмежовують добровільне набуття іноземного громадянства та визначені законом випадки, що не вважаються добровільними [3, ст.19 п. 1-5].

Інший аспект безпеки стосується можливого використання множинного громадянства для приховування конфлікту інтересів, обходу законодавчих обмежень або отримання доступу до інформації, що становить державну таємницю. Особливі вимоги можуть бути обґрунтованими для посад, пов'язаних з обороною, розвідкою та захистом національної безпеки. Водночас такі обмеження мають бути чітко передбачені законом, відповідати легітимній меті та бути пропорційними. Сам факт наявності іноземного громадянства не повинен замінювати індивідуальну оцінку обставин там, де закон вимагає такої оцінки.

Подальше вдосконалення політики у сфері громадянства має спиратися на кілька підходів. По-перше, потрібні прозорі адміністративні процедури й доступні роз'яснення для громадян. По-друге, слід забезпечити належний обмін інформацією між уповноваженими органами із дотриманням вимог щодо захисту персональних даних. По-третє, рішення про набуття або припинення громадянства повинні ухвалюватися на підставі закону, із можливістю їх оскарження. По-четверте, необхідно враховувати міжнародні зобов'язання України та практику захисту прав людини.

Правова політика України у сфері громадянства розвивалася разом зі становленням незалежної держави: від ухвалення першого Закону про громадянство у 1991 році до конституційного закріплення принципів громадянства та подальшого оновлення спеціального законодавства. Її основою залишаються Конституція України й Закон України «Про громадянство України».

Закон № 4502-IX, який набрав чинності 16 січня 2026 року, став важливим етапом сучасного регулювання множинного громадянства. Він визначив це поняття та закріпив конкретні випадки, у яких наявність громадянства іншої держави визнається. Водночас такий підхід не означає необмеженого дозволу на множинне громадянство в усіх ситуаціях.

Сучасна політика України має поєднувати повагу до прав людини, підтримання зв'язку з українцями за кордоном і захист національної безпеки. Особливо важливо відрізняти добровільне набуття іноземного громадянства від ситуацій примусу на окупованих територіях. Подальший розвиток законодавства повинен забезпечувати правову визначеність, пропорційність обмежень, належний контроль та ефективний судовий захист.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ (дата звернення: 14.10.2026).
2. Про громадянство України : Закон України від 18 січня 2001 року № 2235-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show (дата звернення: 14.10.2026).
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення реалізації права на набуття та збереження громадянства України : Закон України від 18 червня 2025 року № 4502-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4502-IX#Text (дата звернення: 14.10.2026).
4. Про громадянство України : Закон України від 8 жовтня 1991 року № 1636-XII. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1636-12/ed19911008.

Турдиєв А.Д., Сема Т.В., здобувачі
Науковий керівник: Ситніченко О.М.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,
Державний торговельно-економічний університет

НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Коли ми купуємо щось в інтернеті або користуємося бонусною карткою магазину, то часто навіть не задумуємося, скільки інформації про себе залишаємо. Це може бути номер телефону, адреса доставки чи історія покупок. З одного боку, такі сервіси роблять наше життя зручнішим. З іншого – виникає питання: хто має доступ до цих даних і що буде, якщо вони потраплять до сторонніх осіб? У цій роботі ми хочемо розглянути, з якими ризиками стикається звичайний покупець, які права він має та коли за порушення цих прав може наставати кримінальна відповідальність.

Насамперед варто з'ясувати, які дані можуть опинитися під загрозою. Під час оформлення замовлення ми вказуємо ім'я, номер телефону, електронну адресу, а інколи й адресу проживання. Стаття 2 Закону України «Про захист персональних даних» визначає персональні дані як відомості про людину, за якими її можна ідентифікувати [1]. Тобто навіть звичайна інформація, яку ми залишаємо магазину та іншим інтернет платформ , за певних умов дозволяє встановити, хто саме зробив покупку. Це не означає, що магазин не має права її збирати, але для обробки даних потрібна законна підстава.

Далі важливо, як саме ці відомості зберігаються. Інформація про клієнтів є в базах магазинів, служб доставки та платіжних сервісів. Їй можуть загрожувати кібератаки, помилки в налаштуваннях захисту або неправомірні дії людей, які мають доступ до бази. Наприклад, уявімо повідомлення нібито від служби доставки, де правильно вказані ім'я покупця й номер його замовлення. Такому повідомленню легко повірити, хоча насправді його може надіслати шахрай. Це умовний приклад можливого ризику, а не опис конкретного доведеного кримінального правопорушення.